

Senter for kvinneforskning – 20 år

✎ EVA MARIE MATHISEN

I 4. etasje over Shell-stasjonen på Ullevål stadion finn du Senter for kvinne- og kjønnsforskning (SKK). Eg hugsar fyrste forelesing på senteret der forelesar(inna) flirte av at eit kvinnesenter hadde vorte plassert ovanfor eit så maskulint symbol som ein bensinstasjon. Vi studentane humra litt pinleg berarte. Heldigvis hadde senteret meir å by på enn vage kjønnskonnotasjonar.

Innføring i Julia Kristeva sine teoriar, nyfeminisme, queer-teori og maskulinitetsteori. Alt dette har SKK tilbydd studentane sine i løpet av 20 år. Og mykje meir.

I september hadde det tverrfaglege senteret jubileum. Frå å ha ein vitenskapleg tilsett har dei no tre og eit eige bachelor-program, og har vorte det største forskingsmiljøet innanfor kvinne- og kjønnsforskning i Noreg. No har senteret fire forskargrupper med felles tematisk fokus; queergruppe, mannsforskningsgruppe, multikulturalismenettverk og feministisk filosofi og idéhistorie.

Då Senter for kvinneforskning opna i 1986, var måletjinga å synleggjera kvinner i forskinga og som forskarar. - Det historiske utgangspunktet var at kvinner ikkje hadde dei same rettane som menn. Framleis er det eit stykke att for norske kvinner vert likestilte med menn, men samstundes har det vorte ei større forståing for at menn også betaler ein pris i kjønnsystemet, sa Harriet Bjerrum Nielsen, leiar for SSK til Uniforum, internavisa for UiO tidlegare i år.

I 2001 skifta senteret namn frå Senter for kvinneforskning til dagens namn. No har fleire teke til ordet for å skifta namn til Senter for kjønnsforskning. - Å visa at senteret ikkje utelukkande er ein stad for kvinner, vert også ei viktig oppgåve dei neste åra, legg Nielsen til og viser til at berre to av forskarane og mindre enn ti prosent av studentane er menn.

Kor som er - Fortid ynskjer SKK lukke til med 20 år og vonar at forskinga ved senteret også vil utvida historiefaget!

Fornuft og følelser i Rendalen 1750 - 1900

✎ INGER HILDE KILLERUD

I midten av september holdt Hans Henrik Bull sin doktorgradsdisputas om familiestrategier og beslutningar om ekteskap i Rendalen på 1700- og 1800-tallet. Bulls avhandling, *Marriage decisions in a peasant society*, belyser foreldrenes rolle ved giftemål og viser hvordan deres innflytelse på barna endret seg gjennom perioden og varierte etter sosial stand. Foreldrenes beslutninger spilte en mer avgjørende rolle for gårdbrukerbarna enn for husmannsbarna. Foreldrenes autoritet var uansett sterk; strategiske hensyn var viktige ved ekteskapsinngåelser og den eldste dattera ble gifta bort før de yngre. Den romantiske revolusjonen fra slutten av 1700-tallet utfordret foreldreautoriteten og gjorde seg utslag i at flere barn ble født utenfor ekteskapet. Forektekapelig seksualitet kunne brukes som et pressmiddel mot foreldrene for å få gifta seg med den man helst ville ha - på midten av 1800-tallet var graviditet den vanligste veien inn i ekteskapet. Å trosse sine foreldre ved å gifta seg med ei husmannsdatter, var imidlertid sjelden økonomisk fornuftig for en bondesønn. Slike ekteskap ble ofte økonomisk mislykkede allianser. Foreldrenes kontroll ble styrket igjen - for gårdbrukerdøtrene del - fra midten av 1800-tallet. Dotrenes forektekaplige dyd ble et viktig symbol for å distansere seg fra lavere samfunnsklasser. Viktorianske kyskhetsidealene gjorde seg gjeldende også i Rendalen - for bondedøtrene. Jentene fra husmannstanden fortsatte å bli gravide utenfor ekteskapet.

I forkant av disputasen holdt Bull prøveforelesning over det omfattende temaet "Inntekts- og forsørgelsesforhold for eldre

i Norge fra midten av 1700-tallet til midten av 1800-tallet – by og land, rik og fattig, eldre med og uten voksne barn." Prøveforelesningen handla altså også om familiestrategi, men i en annen ende av livet.

Prillarguri - sagn eller virkelighet?

 KRISTIAN HUNSKAAR

På årsmøtet i Norsk Slektshistorisk Forening (NSF) i 2003 holdt foreningens leder, Lars Løberg, et foredrag kalt Prillarguri og slektskretsen hennes.¹ Prillarguri er kjent som jenta som spilte på bukkehorn og avledet oppmerksomheten til de skotske soldatene ved slaget på Kringen i 1612, et slag som må sies å stå sentralt i nasjonens bevissthet. 1800-tallets historikere brukte hendelsen som en del av det nasjonsbyggende programmet. Prillarguris lokalhistoriske betydning gjenspeiles av at hun pryder kommunevåpenet til Sel kommune.

Men hva vet vi egentlig om Prillarguri? I foredraget gikk Løberg gjennom de sparsommelige primærkildene om slaget. Ei innberetning fra stattholder Enevold Kruse fra høsten 1612, nevngir bare bondelensmennene Lars Hågå og Per Randkleiv. Året etter utstedte kong Christian IV et gavebrev på jordegods til de to bondelensmennene og ytterligere tre navngitte bønder. Disse to kildene er de eneste primærkildene om slaget, og ingen av dem nevner noen jente med bukkehorn, langt mindre noen "Prillarguri". Men som Løberg påpeker: Når bare noen få navn ble trukket fram, er det liten grunn til å forvente ei jente i en perifer rolle nevnt.

Mange av detaljene om slaget ved Kringen er kjent gjennom folkelig overlevering fra generasjon til generasjon. Er det kanskje gjennom slik overlevering vi kjenner Prillarguri? Ifølge Løberg kan tradisjonstoffet spores tilbake til "Dølevisa", som Gerhard Schønning lot nedtegne i 1775. Sju år senere ble Edvard Storms "Sinclairvisa" publisert, ei vise som trolig bygger på "Dølevisa". Visene skildrer skottetoget og kampene ved Kringen særdeles detaljert, men ingen av dem nevner Prillarguri eller noen skikkelse som kan passe.

Løberg fant Prillarguri nevnt første gang i Andreas Fayes Norske Sagn fra 1833. Faye oppgir der at sagnet var ham muntlig meddelt, men jenta kaller han "Ragnhild eller Prellegunhild".² Navnet Prillarguri er ikke kjent før i boka Sagn fra 1838 av H.P.S. Krag, prest i Vågå. Det er for øvrig der slaget ved Kringen utbroderes for første gang. Primærkildene for Prillarguri dukker altså først opp på 1830-tallet.

Løbergs konklusjon er at Prillarguri ble "født" en gang mellom Schønings nedtegnelse av "Dølevisa" i 1775 og utgivelsen av Fayes Norske Sagn i 1833. På folkemunne må hun ha levd i noe tid før 1833, men at tradisjonen var relativt ny, synes å framgå av at Faye kjente henne som Ragnhild eller Gunhild, mens Krag kjente henne som Guri. Løberg plasserer Prillarguri som "en figur i norsk folkediktning med røtter i den store nasjonsbygningen omkring selvstendighetsprosessen i 1814".

De som eventuelt møtte opp på foredraget i håp om å få hjelp til å plassere Prillarguri på slektstreet sitt, gikk nok derfor skuffet hjem. Men Løberg plasserer likevel Prillarguri i en slektskrets, om enn i overført betydning. Blant historiske personer nevner han Anna Colbjørnsdatter, prestefruen på Norderhov som oppholdt svenskene i 1716, og Jeanne d'Arc. Slike kvinnelige heteskikkelser er nødvendig for å gjøre historien om Prillarguri troverdig. Blant Prillarguris mytiske slektninger trekker Løberg fram Trysil-Knut og Tilk-Tove, sistnevnte ei kvinne fra et vandresagn. Med sang og spill varslat hun mannfolkene når det kom nævere til gårds.

NOTER

¹ Foredraget er publisert på NSF's nettsider: <genealogi.no/kilder/prillarguri.htm> [Besøkt 20. september 2006.]

² Slett etter Løberg